

אִי־הַשְׁקָט בַּסּוּרִיָּה: מַה הַלֵּאָה?

בִּנְדֻטָּה בְּרִטִּי

לאחר יותר משנה של אי־השקט פנימי בסוריה ואליםות קשה נגד האוכלוסייה האזרחית, נכנסה הפסקת אש רשמית לתוקפה, ובעקבותיה התפרסו משקיפים מטעם האו"ם כדי להבטיח הפסקה למעשה של פעולות האיבה.¹ ניתוח ההיסטוריה של המחאות והפער ההולך ומעמיק בין משטר אסד ובין האוכלוסייה הסורית חושפים את השבריריות של הפסקת האש כמו גם את אי־היציבות של עתידה הפוליטי של סוריה. מבט קרוב יותר על האלימות הנמשכת בסוריה מצנן את ההתלהבות של אלה שטענו שהמשימה הדיפלומטית של מזכ"ל האו"ם לשעבר, קופי אנאן, תבטיח יישום פתרון פוליטי יציב למדינה.²

אין לראות בהפסקת האש האחרונה בסוריה סוף המשבר הסורי; היא צריכה להוות זרז לקהילה הבין־לאומית לחדש את מאמצייה הפוליטיים, הדיפלומטיים והכלכליים לפתור את הסכסוך הפנימי בסוריה ולקרוא למעורבות בין־לאומית במדינה, שתהיה תקיפה ומתואמת טוב יותר מבעבר.

מאמר זה מתבונן בסוריה שלאחר כניסתה של הפסקת האש לתוקף ומנסה להסביר את שורשי המצב הנוכחי, להעריך התפתחויות עתידיות אפשריות ולנתח את ההשפעה הפוטנציאלית של המשבר המתמשך על האזור, תוך התמקדות בישראל. בהמשך מוצג תפקידה של הקהילה הבין־לאומית בשיכוך האלימות ובקידום פתרון פוליטי לסכסוך הפנימי בסוריה.

הַפְּסָקָת אֵשׁ, מְבוּי סִתּוּם פּוֹלִיטִי, קִיפּאון צְבָאִי

כאשר גל אי־השקט שהרעיד את המזרח התיכון פגע בסוריה, היה ספק רב באשר ליכולתה של האופוזיציה הסורית להשפיע על הנשיא בשאר אל־אסד וסביבתו הקרובה.³ סוריה, כמו תוניסיה ומצרים בזמן, הינה משטר אוטוריטרי שנשלט על ידי חוקי חירום ודיכוי באמצעות שליטים שמנותקים מעמם. יתירה מכך, סוריה נשלטת מזה ארבעה עשורים על ידי המיעוט העלווי, המייצג בקושי עשרה אחוזים מכלל האוכלוסייה במדינה, בעוד שאלה הנמנים על הרוב הסוני העצום בה חשים

ד"ר בִּנְדֻטָּה בְּרִטִּי היא חוקרת במכון למחקרי ביטחון לאומי

עצמם אזרחים מדרגה שנייה. מצב כזה מהווה תנאי מוקדם פוטנציאלי למהפכה. בנוסף, מצאה סוריה את עצמה בתחילת 2011 במצב של משבר כלכלי חמור, עם אבטלה גואה וחוסר שוויון חברתי גובר.⁴

אגרוף הברזל שהמשטר הסורי העלוו השתמש בו כדי לנפץ כל מחאה פנימית קודמת – למשל הדיכוי העקוב מדם של האחים המוסלמים בחמה ב־1982, שהפך לסמל – נתפס בדרך כלל כמכשול המרכזי, העומד בפני הכוחות המתנגדים לאסד ביכולתם ליצור מומנטום שיביא להתקוממות ולקריאת תגר על משטרו. גם לאחר מותו של חאפז אל-אסד בשנת 2000, הלך בנו בשאר בעקבותיו ביעילות רבה ודיכא באלימות כל התנגדות פנימית. הוא עשה זאת בפעם הראשונה ב־2000–2001, במה שכונה "אביב דמשק" – תנועה חברתית אזרחית שקמה לאחר מות חאפז אל-אסד ותבעה רפורמות חברתיות ופוליטיות. הוא חיסל בצורה דומה התקוממות כורדית ב־2004 וגל של מחאות פנימיות ב־2005.⁵ גם היחסים המורכבים והקשים בין הקבוצות הדתיות והאתניות של סוריה (נוצרים, סונים, עלווים, כורדים, דרוזים), והפערים הפוליטיים העמוקים ואלה הקיימים בין הדתיים לחילוניים בתוך הקהילות עצמן, נראו כגורם מרכזי במניעת עלייתה של אופוזיציה חזקה למשטרו של אסד.

העוצמה והגודל של מנגנון הכפייה הסורי והפערים הקיימים בתוך הקבוצות המתנגדות לאסד לא הספיקו כדי למנוע את עלייתה של תנועת מחאה לא אלימה בסוריה בתחילת שנת 2011. המחאות, שהיו בתחילה ספונטניות והתנהלו בפריפריה של המדינה, הסלימו בהיקפן ובעוצמתן והתרחבו מבחינה גיאוגרפית, במידה רבה כתוצאה מתגובת היתר האלימה של המשטר. למעשה, הממשל הסורי טיפל במשבר באכזריות ועשה זאת בשילוב של שינויים פוליטיים קוסמטיים, סירוב להודות בלגיטימיות של המחאות, ונקיטת אמצעים אלימים נגד הפגנות, שהחלו בדרך כלל כשקטות. אמצעים אלימים אלה גרמו להתלקחות ולהסלמת המשבר מהפגנות מקומיות לתנועה אזרחית ופוליטית המונית כוללת. יתירה מכך, ככל שהדיכוי הברוטלי של המחאות על ידי המשטר המשיך, תנועת ההתנגדות לו נעה בהדרגה מאסטרטגיה לא אלימה למאבק חמוש.

רמות קיצוניות של אלימות היו מאז אחד המאפיינים של הסכסוך הפנימי בסוריה, עד שהובילו את שני הצדדים – השלטונות והמפגינים – למבוי סתום, כשהם דוחפים האחד את האחר למצב של קיפאון עקוב מדם. מצב קשה זה (נכון למאי 2012) נובע בעיקר משני גורמים. ראשית, העוצמה והלכידות של מנגנון הכפייה של המשטר הסורי. המשטר הזה הצליח לשרוד ולהישאר בשלטון מאז ראשית שנות השבעים של המאה העשרים, בעיקר באמצעות שימור שליטה פנימית טוטלית. הדבר הושג על ידי השקעת משאבים במנגנון כפייה נרחב ועל ידי שימוש בשליטה ישירה על כל מוסדות השלטון.⁶ כתוצאה מכך, באשר אל-אסד יכול גם

היום לסמוך על הנאמנות של כוחות הצבא ועל מגננוני הכפייה של משטרו. המנגנון הצבאי והביטחוני של סוריה – שלא כמו בתוניסיה ובמצרים – רחוק מלהיחשב כמוסד הוגן ונטול פניות ומזוהה דווקא עם המשטר ומקושר אליו לחלוטין. לכן, נפילתו של אסד תהווה איום ישיר גם על המעמד והעוצמה של מערכת הביטחון הסורית, דבר המספק לה מניע חזק להמשיך ולגבות את שלטונו. מצב זה מסביר מדוע לא היו עריקות המוניות מהצבא הסורי ומדוע המשטר לא קרס עד כה מבפנים. זאת ועוד, השליטים לבית אסד שרדו ופרחו כמשטר מיעוט על ידי הבטחת שליטה פנימית חזקה, הפגנת כוח ואכיפת מדיניות של אפס סובלנות כלפי כל התנגדות פנימית. אלו מסבירות את טבעו של המצב הקשה שבו סוריה מוצאת את עצמה כיום: משטר שנבנה על כפייה וכוח אינו יכול ליישם רפורמות נחוצות ולהתחיל בדיאלוג רציני עם האופוזיציה. צעדים כאלה יביאו לקיצו של משטר לא ייצוגי, אליטיסטי, אוטוריטרי וריכוזי זה. מנקודת מבטו של המשטר הסורי, המשבר הנוכחי נתפס כמשחק-סכום-אפס ומותיר תקווה מועטה בלבד לשינוי פוליטי שיבוא כתוצאה ממשא ומתן בדרכי שלום.

שנית, המבוי הסתום הנוכחי והקיפאון למעשה במצב הם גם תוצאה של החולשה הכללית של החברה האזרחית הסורית, של הפערים הפנימיים הגדולים בתוך הכוחות המתנגדים לאסד ושל היעדר ברית פוליטית רחבה חוצת כיתות נגד אסד.⁷ למעשה, תנועת המחאה היא בעיקרה סוגית, והמיעוטים הכורדים והנוצרים מהססים להיות מעורבים בה. בנוסף, "המועצה הסורית הלאומית" – "הממשלה

הגולה" בטורקיה – אינה מדברת בשםם של כל הכוחות הפוליטיים הסוריים, וגם "הצבא הסורי החופשי" – הכוח הצבאי של מתנגדי המשטר – חסר פיקוד ושליטה תקיפים ויכולת לפקח ולתאם את הפעילויות של הקבוצות החמושות המתנגדות לאסד. מצב זה, שהוא תוצאה של עשורים של חיסול כל התנגדות פוליטית פנימית על ידי המשטר העלווי, מקשה עוד יותר על הקואליציה הפוליטית המתנגדת לאסד להתעמת עם משטרו החזק והמלוכד יחסית.

צירוף זה של משטר רב עוצמה ונחוש, אולם במידה רבה לא לגיטימי, ואופוזיציה פופולארית אולם מפולגת וחלשה מבחינה צבאית, יצר קיפאון במצב. יתירה מכך,

עדשת משחק-סכום-אפס, שדרכה מתבונן המשטר הסורי במשבר ובהסלמה של האלימות שמתלווה אליו, השפיעה השפעה עמוקה גם על האופוזיציה הפוליטית, שגם היא מאמינה כיום שהיא מעורבת במאבק "על החיים ועל המוות" עם

המבוי הסתום והקיפאון במצב הם תוצאה של החולשה הכללית של החברה האזרחית הסורית, של הפערים הפנימיים הגדולים בקרב הכוחות המתנגדים לאסד ושל היעדר ברית פוליטית רחבה חוצת כיתות נגד אסד

המשטר.⁸ מנקודת מבט זאת קל להבין כי הפסקת אש הנכפית מבחוץ היא בעלת סיכויים נמוכים להוביל לפתרון פוליטי של המשבר.

תסריטים אפשריים של התפתחות המשבר והשפעתו

המבוי הסתום הנוכחי במשבר הסורי מוביל למסקנה, כי כל התסריטים האפשריים לעתידה של סוריה, נראים לא מעודדים. במצב שבו המעורבות הבין-לאומית בנעשה בסוריה אינה חורגת מזו הקיימת ובהיעדר תמיכה בכוחות המתנגדים לאסד מעבר לזו הנוכחית, הפסקת האש הייתה יכולה לתת למשטר הסורי הזדמנות לשוב ולארגן את השורות, לנסות ולרסק את האופוזיציה הפוליטית ולהחזיר את המצב לקדמותו. אולם, אין זה סביר ש"ניצחון" מסוג זה ימשך לאורך זמן, שכן החודשים האחרונים שחקו מאד את הלגיטימיות שלו מבית, כמו גם את המרקם החברתי הסורי. במצב כזה אפשר שהמשטר ישרוד, אך יהיה יותר ויותר מבודד מאזרחיו ומהקהילה הבין-לאומית. מנקודת מבט אזורית, תסריט כזה יהווה נסיגה משמעותית ל"אביב הערבי", והוא גם ישיב את הביטחון העצמי של בעלי הברית האזוריים של סוריה, כמו איראן וחזבאללה, שהשקיעו רבות בהישארותו של אסד בשלטון. מנקודת מבט ישראלית, תסריט זה של "עסקים כרגיל" לא יציג איום רציני אך גם לא הזדמנות להגדיר מחדש את מאזן הכוחות באזור. יחד עם זאת, אופוזיציה סורית מדוכאת ונדחקת שוב לשולי החברה עלולה לעבור תהליך של היסחפות לכיוון של קיצוניות אסלאמית, דבר שממנו ישראל צריכה לחשוש.⁹ גרסה שונה במעט של תסריט זה היא שהפסקת האש בסוריה תחזיק מעמד ושני הצדדים יעצבו שיווי משקל פנימי. תסריט כזה אמנם ימנע מהמדינה מלהיסחף לאלימות מחודשת מיידית, אך אין זה סביר שהפסקת האש בלבד – שאינה מצליחה לכפות על אסד כניעה בתנאים מוסכמים וגלות – תוביל לשינוי פוליטי בדרך של משא ומתן. במילים אחרות, תסריט זה של "הפסקת אש ממושכת" יביא את שני הצדדים להתארגנות מחדש ולהתכוננות לסיבוב הבא של פעולות איבה. הפסקת אש שברירת עשויה להוביל את סוריה חזרה למצב של סכסוך פנימי, עם פוטנציאל להסלמה – מלחמת אזרחים כוללת. תסריט שלישי זה נעשה יותר ויותר סביר בשל הצירוף של עריקות הולכות ומתרבות מתוך שורות המשטר והגברת הסיוע הכספי ממדינות המפרץ לאופוזיציה הסורית החמושה.¹⁰ תסריט כזה יביא אתו תוצאות הומניטריות קשות לעם הסורי, והוא יהיה גם מסוכן לאזור וכן לקהילה הבין-לאומית.

אייציבות מתמשכת בסוריה, ביחד עם זרם הולך וגובר של פליטים סוריים לארצות השכנות, יתרמו לחוסר היציבות של האזור וישפיעו במיוחד על ממלכת ירדן. אייציבות בסוריה מדאיגה לא פחות גם מנקודת מבט ישראלית. מצד אחד, משטר סורי מוחלש ישפיע השפעה שלילית על בעלי בריתה של סוריה, כמו איראן

וחזבאללה, וללא ספק זוהי התפתחות חיובית מבחינת ישראל; אולם מצד שני, ישראל דווקא צריכה לחשוש ממצב של הפקרות והיעדר חוק גוברים בסוריה, מכיוון שיש להם פוטנציאל להשפיע על השקט בגבול הישראלי-סורי. בנוסף, סוריה לא יציבה ומוכת סכסוכים יכולה להפוך לאבן שואבת לגורמי טרור זרים – דבר מדאיג במיוחד נוכח המצבור הגדול של נשק כימי שנמצא בסוריה, שיש המאמינים שהוא אחד מהמתוחכמים בעולם.¹¹

לבסוף, מעורבות בין-לאומית תקיפה ואולי גם התערבות צבאית בין-לאומית עשויות לגרום לכך ששיווי המשקל של הכוחות הפנימיים בסוריה יוסט לטובת האופוזיציה ויוביל לקריסת המשטר או לתבוסה צבאית שלו. התפטרות של בשאר אל-אסד היא התסריט הטוב ביותר שיכול למנוע סכסוך פנימי ממושך ואי-יציבות אזורית. אולם פרישתו של השליט הסורי מהזירה הפוליטית על ידי מוות או גלות אינה כשלעצמה ערובה לסופן של פעולות האיבה. במובן זה, רק צירוף של מעורבות בין-לאומית בשלב שלאחר סיום הסכסוך וגיבוש הסכם באמצעות משא ומתן בין בעלי העניין השונים, יביא להפסקה אמיתית של פעולות האיבה. תסריט זה אמנם אינו נטול סיכונים, אך גם במצב של חוסר יכולת להעריך כיצד

תיראה סוריה בעידן שלאחר אסד, ברור שההשלכות ההומניטריות, הפוליטיות והביטחוניות החמורות של אלימות פנימית נמשכת מצביעות על כך שהסטאטוס קוו הנוכחי של חוסר יציבות גרוע יותר. מנקודת מבט ישראלית, המשטר בעידן שלאחר אסד עשוי להציג איום חדש, במיוחד אם ימומש הפוטנציאל של עלייה לשלטון של ממשלה אסלאמית עוינת,¹² אך גם להוות הזדמנות להיחלשות ההשפעה של איראן באזור ואולי גם לפתיחת פרק חדש עם השכנה הצפון-מזרחית של מדינת ישראל.

ישראל דווקא צריכה לחשוש ממצב של הפקרות והיעדר חוק גוברים בסוריה, מכיוון שיש להם פוטנציאל להשפיע על השקט בגבול הישראלי-סורי

תפקידה של הקהילה הבין-לאומית

כאמור, שני הצדדים בסוריה מתקדמים למצב של קיפאון ורואים בסכסוך ביניהם משחק-סכום-אפס. במצב זה נראה בבירור כי צד שלישי יכול למלא תפקיד מרכזי בעיצוב פיתרון לסכסוך. כאשר מעריכים את התפקיד ואת ההשפעה של הקהילה הבין-לאומית בסוריה, אי אפשר להתעלם מהעובדה שאי-הסכמה באשר לדרך הטובה ביותר להתערב במשבר הסורי פגעה בפוטנציאל להשפיע באורח חיובי על המצב.

אי-ההסכמה הבין-לאומית ביחס לסוריה מוכתבת על ידי סדרי עדיפויות ואינטרסים שונים לחלוטין של הגורמים החיצוניים המעורבים בסכסוך הפנימי בה. מצד אחד, בשאר אל-אסד יכול לסמוך על מספר קטן של בעלי ברית, שהם

גם בעלי מחויבות כלפיו, ובראשם השותפים האזוריים שלו, איראן וחזבאללה.¹³ יתירה מכך, לאסד יש יכולת להדוף התערבות בין-לאומית בזכות הסירוב של רוסיה וסין לאשר במועצת הביטחון של האו"ם מעורבות בין-לאומית פעילה יותר. הסיבה מאחורי עמדה זו היא פשוטה: שתי המדינות כאחת מתנגדות בתקיפות לרעיון של "ריבונות מותנית" העומדת ברקע האישור להתערבות הומניטרית בין-לאומית. סין ורוסיה, שהיו ספקניות במיוחד כבר ביחס לאישור משימות "אחריות להגן" ("responsibility to protect") בלב, חשות שלא נהגו אתן ביושר במאמצי השכנוע שהופנו כלפיהן כדי שיימנעו מעצירת ההתערבות בלב, מה גם שהן גילו מאוחר יותר שדוקטרינת ה"אחריות להגן" שימשה למעשה תירוץ להביא לשינוי המשטר בלב. בנוסף לכך, רוסיה רואה בבריתה עם אסד בסיס ואמצעי המאפשרים לה להפגין כוח במזרח התיכון וכן הם מאפשרים לה לחזור ולאשר את התפקיד המרכזי שהיא ממלאת בקהילה הבין-לאומית. ככזו, היא מהססת כמובן לוותר על תפקידה כגורם "משבית שמחה".

מן הצד האחר, כמה מדינות, הן באזור והן בזירה הבין-לאומית, שהתנגדו בגלוי למשטרו של אסד וגיבו את האופוזיציה הסורית, התקשו להחליט על גישה אחידה ביחס לטיפול במשבר. המדינות שתמכו יותר מכולן בכוחות המתנגדים לאסד היו, ללא ספק, ערב הסעודית וקטר, שעמדתן הייתה ביטוי לאינטרסים הישירים של מדינות המפרץ לראות את סופו של מי שנחשב "החבר הקרוב" של האויב הראשי שלהן – איראן. מדינות אלו ניתקו את היחסים הדיפלומטיים עם סוריה, נקטו בגלוי צעדים לתמוך כספית באופוזיציה הסורית והאיצו בקהילה הבין-לאומית להתערב התערבות צבאית כדי לכפות שינוי המשטר שם.¹⁴

טורקיה נוקטת עמדה יותר ויותר נמרצת ביחס למשבר הסורי ועברה מגישה

פייסנית לקריאה גלויה לאסד לעזוב את השלטון ולהקמה של "אזורי ביטחון" להגנה על הפליטים הסוריים שהגיעו לטורקיה ומסדרון הומניטרי בתוך סוריה עצמה.¹⁵ ירי של סוריה על פליטים סוריים בתוך שטחה של טורקיה הביא לתגובה נרגזת מצד הממשלה הטורקית, עד לאיום להפעלת סעיף 5 של הברית הצפון אטלנטית (הסעיף העוסק בהגנה הדדית לחברות נאט"ו).¹⁶

מדינות אחרות החברות בנאט"ו, מלבד טורקיה, היו הרבה פחות נלהבות לקדם את הרעיון של התערבות צבאית בסוריה, והמזכיר הכללי של הארגון, אנדרס פון

מעורבות בסכסוך פנימי מורכב, כמו זה של סוריה, מלווה באתגרים של ייצוב המדינה לאחר יישוב הסכסוך בה – מה שמגביר את ההסתייגות של מדינות נאט"ו מהתערבות פעילה בה

רסמוסן, אף הדגיש כי אין לנאט"ו שום כוונה להתערב שם.¹⁷ הדבר אינו מפתיע, במיוחד במצב של משבר כלכלי נמשך במערב, חוסר הנכונות הציבורית הגדלה והולכת שם להתערב במבצעים "מחוץ לאזור", האינטרסים הלאומיים של כל

אחת מחברות נאט"ו, הנמצאים בסיכון נמוך יחסית בסוריה, והיעדר אישור מפורש מצד מועצת הביטחון של האו"ם לפעול שם. הרעיון של מעורבות בסכסוך פנימי מורכב נוסף, כמו זה של סוריה, גם מלווה באתגרים של ייצוב המדינה לאחר יישוב הסכסוך בה – מה שמגביר את ההסתייגות של מדינות נאט"ו מהתערבות צבאית במטרה לקדם את סילוקו של אסד.

"הקואליציה נגד אסד", שאורגנה בצורה רופפת על ידי ארצות הברית באמצעות קבוצת "ידידי סוריה", הצליחה עד כה רק להסכים על מערך כללי מאד של אמצעים להפעלת לחץ על המשטר. מערך זה כולל הפעלת לחץ דיפלומטי, פוליטי וכלכלי על סוריה כדי להגביר את בידודה, וזאת על ידי הורדת דרג היחסים הדיפלומטיים, אכיפת סדרה של סנקציות כלכליות ותמיכה פוליטית בכוחות האופוזיציה. דוגמה חשובה לסוג זה של לחץ פוליטי היא השעיית סוריה מהליגה הערבית בנובמבר 2011.¹⁸ אולם, חוסר אחדות ותיאום בתוך הליגה הערבית צמצם את ההשפעה הפוליטית של האמצעים שתוכננו כדי לבדד את אסד. הקהילה הבין-לאומית גם התמקדה בסנקציות, כולל הקפאה של נכסים, אמברגו נפט ונשק, ובו בזמן איסור על עסקות עם ממשלת סוריה ועם הבנק המרכזי שלה.¹⁹

אמצעים אלה יכולים להוות גורם מסייע לשחיקה נוספת של הלגיטימיות מבית של המשטר ולקדם עריקות והתרחקות של העם הסורי מאסד. אולם, כדי שהם יפעלו ביעילות, צריך להיות תיאום טוב יותר בין כל הגורמים המעורבים וצריכה להיות, כמינימום הכרחי, אסטרטגיה מתואמת לניתוק יחסים דיפלומטיים עם המשטר ולהגדלת הלחץ הכלכלי עליו. כדי שאסטרטגיה זו אכן תפעל, "ידידי סוריה" צריכים להיות, גם הם, הרבה יותר ברורים לגבי היעד הסופי הרצוי להם: לקרוא בגלוי לאסד לעזוב את השלטון ולהציע לו גלות וחסינות בתמורה לנטישת הזירה הפוליטית, כל עוד הדבר אפשרי.

בנוסף, כדי שמהלכים דיפלומטיים אלה יפעלו, צריכה להיות גם השקעה ברורה בטיפול יחסים עם כוחות האופוזיציה הסורית ובתמיכה בהם. בוועידה האחרונה של "ידידי סוריה" באיסטנבול בתחילת אפריל 2012 כבר ניכרה נטייה להגדלת הסיוע לכוחות האופוזיציה באמצעי לחימה לא קטלניים, כולל ציוד תקשורת, במטרה לסייע להם לתאם את מאמציהם.²⁰ לא די בכך. מאמץ זה צריך להיות מלווה בסיוע פוליטי לכוחות האופוזיציה המתנגדים לאסד לגשר על המחלוקות ביניהם, כדרישה עיקרית להבטחת הלגיטימיות שלהם. היחסים עם האופוזיציה צריכים להיות מבוססים על הרעיון של "התנייה" (conditionality): סיוע בתמורה לציות למשפט ההומניטרי הבין-לאומי ולהימנעות מוחלטת מפעולות תגמול ומפעולות נגד האוכלוסייה האזרחית. תנאי זה חשוב במיוחד בסוריה שלאחר אסד, כדי למנוע את המדינה מהידרדרות לתהום בשל אלימות כיתתית.

אסטרטגיה אפקטיבית לטיפול באסד ובמשטרו צריכה לכלול גם טיפול ישיר יותר ברוסיה באמצעות לחץ יעיל עליה לנטוש את תמיכתה במשטר הסורי. ולבסוף, למרות שכיום לא רואים נכונות בין-לאומית רצינית להתערבות צבאית בסוריה, יש לתת תשומת לב מחודשת לשני נושאים בהקשר זה: איך ליצור איום אמין בכוח ולבחון אופציות נוספות, כולל שימוש בכוח רב-לאומי שיפתח במבצע "אחריות להגן" מוגבל בהיקפו.²¹ בדומה לכך, יש להכין תוכניות חלופיות לעידן שלאחר אסד, כדי להכיל את הסכנה שבהידרדרות לאלימות פנימית מחודשת לאחר קריסת משטרו.

מול הפסקת אש שברירית ושני צדדים המעורבים בסכסוך, הרואים את המצב כמשחק-סכום-אפס, יש תפקיד חשוב לקהילה הבין-לאומית לפעול לשיכון הפוטנציאל לאלימות פנימית ממושכת ולאי-יציבות אזורית – שני גורמים שיהיו להם השלכות שליליות על כל שכניה של סוריה, ובכללם ישראל. זה הזמן של הקהילה הבין-לאומית לפעול באמצעות "ידידי סוריה". עליה להשקיע בלחץ כלכלי, פוליטי ודיפלומטי שיביא לכניעתו של אסד, ובמקביל לעסוק בתכנון מקיף להבטיח שהמעבר לעידן החדש שלאחר נפילת משטרו לא יוביל לפרק נוסף של אלימות פנימית ואי-יציבות אזורית.

הערות

1 Louis Charbonneau and Michelle Nichols, "U.N. council approves Syria monitors, divisions persist", Reuters, April 14, 2012, <http://af.reuters.com/article/worldNews/idAFBRE83D09I20120414>

2 "UN monitors head to Syria as fighting rages," Al-Jazeera, April 15, 2012, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/04/20124157938564727.html>

3 בראיון של בשאר אל-אסד לוול סטריט ג'ורנל ב-31 בינואר 2012 הוא הצהיר: "בענייני פנים, מדובר באדמיניסטרציה וברגשות ובכבוד של בני העם; מדובר על השתתפות בני העם בהחלטות של ארצם... אני לא מדבר כאן בשם התוניסאים או המצרים. אני מדבר בשם הסורים. זה משהו שאנחנו תמיד מאמצים. הנסיבות שלנו קשות יותר מאשר אלו של רוב המדינות הערביות, אך למרות זאת סוריה היא יציבה. מדוע? משום שאתה צריך להיות קשור בקשר קרוב לאמונות של בני העם. זו הסוגיה העיקרית. כאשר יש סתירה בין המדיניות שלך והאמונות והאינטרסים של העם, תעמוד בפני הריק הזה שיוצר תסיסה".

<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703833204576114712441122894.html>

4 Michael Bröning, "The Sturdy House That Assad Built. Why Damascus Is Not Cairo", *Foreign Affairs Snapshot*, March 7, 2011, <http://www.foreignaffairs.com/articles/67561/michael-broening/the-sturdy-house-that-assad-buil>

- “Popular Protest in North Africa and the Middle East (IV): The Syrian People’s Slow Motion Revolution”, International Crisis Group, Middle East/North Africa Report 108, July 6, 2011. 5
- Ahed Al-Hendi, “The Structure of Syria’s Repression: Will the Army Break With the Regime?”, *Foreign Affairs*, May 3, 2011, <http://www.foreignaffairs.com/articles/67823/ahed-al-hendi/the-structure-of-syrias-repression?page=2> 6
- Itamar Rabinovich, “Forging Syria’s Opposition”, Project Syndicate, March 23, 2012, <http://www.project-syndicate.org/commentary/forging-syria-s-opposition> 7
- Michael J. Totten, “Why Syria is Still a War Zone,” *World Affairs*, April 16, 2012. <http://www.worldaffairsjournal.org/blog/michael-j-totten/why-syria-still-war-zone> 8
- Muriel Asseburg and Heiko Wimmen, “The Violent Power Struggle in Syria”, SWP Comments 9, *German Institute for International and Security Affairs (SWP)*, March 2012, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2012C09_ass_wmm.pdf 9
- Benedetta Berti and Yoel Guzansky, “Saudi Arabia and Qatar’s Role in the Regional Efforts to Oust Assad,” *Atlantic Council Blog*, April 6, 2012, http://www.acus.org/new_atlanticist/saudi-arabia-and-qatars-role-regional-efforts-oust-assad 10
- Charles P. Blair, “Fearful of a nuclear Iran? The real WMD nightmare is Syria,” *Bulletin of the Atomic Scientists*, March 1, 2011, <http://thebulletin.org/web-edition/op-eds/fearful-of-nuclear-iran-the-real-wmd-nightmare-syria> 11
- Itamar Rabinovitch, “Israel’s Dilemma in Damascus”, *Foreign Affairs*, April 10, 2011, <http://www.foreignaffairs.com/articles/67721/itamar-rabinovich/israels-dilemma-in-damascus> 12
- Benedetta Berti and Yoel Guzansky, “Crushing the Radical Axis”, *The National Interest*, January 26, 2012, <http://nationalinterest.org/commentary/crushing-the-radical-axis-6410> 13
- Berti and Guzansky, “Saudi Arabia and Qatar’s Role in the Regional Efforts to Oust Assad”. 14
- Benedetta Berti and Gonca Noyan, “Turkey’s Dilemma: How to Act on Syria Without Losing Soft Power”, *e-International Relations*, March 24, 2012, <http://www.e-ir.info/2012/03/24/turkeys-dilemma-how-to-act-on-syria-without-losing-soft-power/> 15
- Neil MacFarquhar and Sebnem Arsu, “Syrian Troops Fire Across Turkish Border in Clash Near Refugee Camp”, *The New York Times*, April 9, 2012, <http://www.nytimes.com/2012/04/10/world/middleeast/turkey-accuses-syria-of-firing-across-border.html?ref=todayspaper> 16
- Josh Rogin, “NATO chief: Intervention just won’t work in Syria,” *Foreign Policy*, February 29, 2012, http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2012/02/29/nato_chief_intervention_just_won_t_work_in_syria 17

- 18 Tony Badran, "How Assad Stayed In Power – And How He'll Try to Keep It", *Foreign Affairs*, December 1, 2011.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/136707/tony-badran/how-assad-stayed-in-power%E2%80%94and-how-hell-try-to-keep-it>
- 19 "Sanctions 'crippling Syrian economy'", AFP, February 19, 2012, http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5jm0WRdhEMsVF2-zLw3eXPwEKvh_g?docId=CNG.368d2338f741720d4afaec8786c121af.2e1
- John Irish, "Syria sanctions halve foreign currency reserves – sources", Reuters, April 17, 2012,
<http://www.reuters.com/article/2012/04/17/syria-sanctions-idUSL6E8FH3U020120417>;
- Daniel Byman, "Preparing for Failure in Syria", *Foreign Affairs*, March 20, 2012,
<http://www.foreignaffairs.com/articles/137339/daniel-byman/preparing-for-failure-in-syria>
- 20 Steven Lee Myers, "U.S. Joins Effort to Equip and Pay Rebels in Syria," *The New York Times*, April 1, 2012,
<http://www.nytimes.com/2012/04/02/world/middleeast/us-and-other-countries-move-to-increase-assistance-to-syrian-rebels.html?pagewanted=all>
- 21 Bruce Jones, "The Options in Syria," *Foreign Policy*, April 10, 2012,
http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/04/10/The_Options_in_Syria?page=0,1